

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Cautio Judicialis Prælatorvm, Ecclesiasticorum & Regularium

Dript, Laurentius a

Neuhaus, [1684]

Sectionis Primæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63260](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63260)

SECTIONIS PRIMÆ

ARTICVLVS I.

*Explicatio Verborum. Summa-
rie. De plano. Simpliciter. Sine strepitu
& figura iudicij, solarei veritate
inspecta.*

Clement. de verb. Signification.
cap. 2. pro solutione hujus du-
bij & explicatione supra alla-
torum verborum. Sæpè inquit, contin-
git, quod causas committimus, & in earum
aliquibus simpliciter & de plano, ac sine
strepitu & figura iudicij, procedi manda-
mus: de quorum significatione verborum
à multis contenditur, & qualiter procedi
B debe-

2 CAUTIO JUDICIALIS

debeat, dubitatur. Nos autem dubitationem hujusmodi (quantum nobis est possibile) decidere cupientes, hac in perpetuum valitur a constitutione sancimus, ut Index cui taliter causam committimus, necessarium libellum non exigat, litis contestationem non postulet, tempore etiam feriarum necessitates hominum inductarum à jure procedere valeat: amputet dilationum materiam, litem quantum poterit faciat brevior, exceptiones appellationes dilatorias, & frustratorias repellendo: partium advocatorum, & procuratorum contentiones & jurgia, testiumque superfluam multitudinem, refranando. Non sic tamen Index litem abbreviet, quin probationes necessarias & defensiones legitime admittantur. Citationem verò, ac præstationem Juramenti de calumniâ vel malitiâ, si ve de veritate dicenda ne veritas occultetur, per commissionem hujusmodi, intelligimus non excludi.

In

In quibus verbis Pontifex, quid illa verba *simpliciter, de Plano &c.* Simul sumpta significant explicat, quid autem singula in particulari seorsim sumpta importent, non determinat. Et bene hic notanda verba, *quantum nobis possibile est*, per quæ indirectè innuitur, in hoc processu summario, aliqua occurrere, quæ difficulter explicari valeant; sed prudentis & intelligentis Judicis arbitrio relinqui debeant. Occurrentes enim in processu summario circumstantiæ, aliquando Judicem, Justitiæ Zelatorem, & sufflaminum litis osorem inducunt, & quodammodo urgent, ut litem abbreviet, & exceptiones frustratorias, tanquã ad veritatis manifestationem non necessarias amputet, & elidat; aliquando ea, quæ alias ad summarium non requiruntur, sed ad ordinarium processum spectant, non amopotelandæ litis, sed veritatis

B 2

cogni-

cognitione, propter Advocatorum *sum*
 technas admittere debeat, ne appella- *ac*
 tionibus occasionem præbeat, & se ip- *Im*
 sum confusione exponat. Quare in his *to*
 certum quid determinare, moraliter *qu*
 impossibile est. *sum*

Hinc optime *Mevius p. i. decis. 188. ter*
 • *Pertinet, ait, in summarijs, ad Iudicis ar-*
bitrium que sint pro cognitione necessaria ad
determinare. Igitur ad particularia de- & j
scendendo, simpliciter juxta Gloss. ad cap. sim
sapè contingit, idem est quod sine plica vel qu
involutione Ascan. Tambur. in praxi crim. rie
Abbat. q. 3. n. 12. Clausula summarie, ait, qui
id proprie significat, ut que ad Iudicij vim, ido
atq; essentiam spectant, solum requirantur
ur, nec citentur rei ad testium juramenta 8.
 • *videnda, nec testium examinatorum, ac qu*
 • *informatiorum seu capitulorum copia il- sum*
 • *lis detur, per ea que docent Felin. in cap. pit*
dilecti filij n. 2. de judic. Particula simpli- ba
citer, non tollit ordinem Iudiciarium & &
sub.

um *Substantialia iudicij sed tantum dilationes*
 illa *ac perniciosas subtilitates.* Ita Alex. de
 ip. Imola. Oldra. Panorm. Card. Tusch.
 his tom. 7. concl. 887. n. 2. *summarie in-*
 ter *quit, idem est quod summa, id est brevis, ut*
summatim illud dicatur, quod fit brevi-
 88. *ter.* Et concl. 890. n. 22. *verbum sum-*
 ar. *marie importat breviter & summarie,*
 ria *additq; num. sequenti, quod simpliciter*
 de. *& summarie idem important.* Sicut &
 ap. *sine figura iudicij importat per se omnia,*
 vel *quæ important omnia simul: Summa-*
 im. *rie simpliciter & de plano sine strepitu & si-*
 ut, *gura iudicij.* Quia ex istis verbis ultimis,
 im. *idem effectus consequitur.* Idem ibid.
 in- *num. 28. Marant. in suo spec. p. 4. dist.*
 ata *8. n. 10. possem, hic inquit, congruenter*
 ac *querere sigillatim de singulis scil. de verbo*
 il- *summario, de verbo simpliciter & sine stre-*
 ip. *pitu, & sic de singulis, tamen quia ista ver-*
 li- *ba sunt plenè declarata, per Gloss. & Card.*
 & *&c. ideo ad dicta per eos me remitto.* Ex

6 CAUTIO JUDICIALIS

contextu autē cap. *sapè contingit* patet Pontificem, non ponere vim in singulis verbis sigillatim, sed simul sumptis, quare illis separatim explicandis immorari superfluum est. Maxima autem energia est in illis verbis, *sine strepitu & figura iudicij* nec non in his, *sola rei veritate inspecta*, quæ ea propter paulo accuratius explicanda sunt.

Per verba ergo, *sine strepitu & figura iudicij* censetur relaxatus omnis ordo Judiciarius, adeoq; est tantæ importantiæ, ut faciat causam *summariam* in qua procedi possit, omissis omnibus substantialibus, Judiciorum & omni ordine iudicij, adeo quod sola solemnitas Juris gentium, servari debeat, Marant. p. 4. dist. 8. n. ii. Non requiritur proin libellus formalis in scriptis, sufficitq; petitio solo verbo facta, & per Notarium ad acta redacta, eo quod talis petitio sit de jure naturali, ideoq; omitti

omitti non possit. Idem ibid. n. 12. imo potest ab articulis incipi, habebuntq; illi locum petitionis n. 18.

Nec secundo tenetur Judex vigore hujus clausulæ, servare ferias ob necessitatem hominum inductas, scilicet tempore Vindemiarum & messium, benè tamen ob honorem Dei, vel sanctorum, institutas. *Gloss. ad cap. sæpè contingit verb. Feriarum.*

Tertio vigore dictæ Clausulæ, non requiritur litis contestatio & actus qui in Judicijs ordinarijs post litis contestationem sequitur, in summarijs habet vim litis contestationis.

Quarto tenetur Judex causam brevviare, & dare breviores dilationes, & amputare frustratorias exceptiones, *cap. sæpè, & gloss. ibid.*

Quinto non requiritur publicatio sententiæ, habetq; sibi imputare litigans, quod non petit publicationem,

8 CAUTIO JUDICIALIS

quâ denegata appellare potest; si non
petat valet sententia in summarijs. *Ma-
rant. ibid. n. 22. & 23.*

Sexto nec requiritur conclusio, sed
est in electione Judicis, an velit illam
facere, vel non *idem ibid.*

Septimo in summarijs potest Judex
incidens cum principali decidere, nec
tenetur super casu incidenti prius pro-
nuntiare. *ibid. n. 26.*

Octavo & ultimo, potest Judex vi-
gore hujus clausulæ, etiam post con-
clusionem interrogare partes & testes,
non solum ex officio, verum etiam ad
partis instantiam. *Gloss. ad cap. sæpè con-
tingit verb. interrogabit.*

Clausula verò, *sola rei veritate inspe-*
ctâ plus importat, quam omnes aliæ si-
mul, adeo, ut per illam censeantur sub-
lata omnes solemnitates Juris positivi.
*Felin. in c. olim X. 26. de accus. ad cap. di-
lecti X. 6. de iud. verb. subtiliter. Subtili-*
tates

non tates in causis ecclesiasticis, inquit, reprobandas esse, quia hujusmodi subtilitates ad pernitentiam revertuntur, cum enim de bona fide agitur, de apicibus Iuris non est disputandum. Proinde vigore hujus clausulæ, omnia importantis, quæ importat clausula sine strepitu & figura Iudicij, Judex potest procedere, ut Deus, qui soli veritati innititur. *Aut. de Butr. Alexand. &c.* admittere testes infames, & alias de jure civili reprobatos, quod tamen non potest, si illa formalia sola rei veritate inspecta omittantur. *Abb. in c. dilecti.* Sententiam definitivam in stando ferre, non sedendo pro tribunali, si enim id fieri possit vigore clausulæ, sine strepitu & figura Iudicij, juxta *text. in d. clement. sæpè*; multo magis vigore hujus clausulæ, quæ est majoris importantiæ. *Marant. ubi sup. n. 33.* Insuper potest Judex vigore hujus clausulæ contra contumacem, etiam lite

10 CAUTIO JUDICIALIS

non contestata procedere ad definiti
 vam, *Felin. in c. olim de accus.* sententi
 tamen in summarijs æq; ac in ordina
 rijs in scriptis ferri debet. *Abbas in*
Albericus Felin. in princ. de test.

His pro explicatione verborum
simpliciter de plano &c. necessario præ
 suppositis *Glossa ad cap. sepè conting.* Cle
ment. 2. de verb. signif. non contemnen
 dum dubium movet, an scil. si illa
 omnia verba non jungantur, sec
 commissio ponatur, ut sit vel tantum
simpliciter & de plano, vel tantum *absq;*
strepitu vel *de plano absq;* *strepitu* vel *sim*
strepitu & figura, ita ut aliquod horum
 tantum ponatur, an in tali casu, sit lo
 cus huic constitutioni? Et responde
 in tali casu constitutionem, secundum
 omnem sui partem non habere lo
 cum, præsertim si omittatur clausula,
sine figura iudicij cum ut dictum est, per
 illam omnis ordo & processus Judicia
 rius

rius tollatur. Et horum ratio est, quod
tales commissiones exorbitent à jure
communi, adeoq; nisi id expresse post
se trahat intentio committentis, de fa-
cili admittendæ non sunt. Et optime
ad hoc propositum notat *glossa ad cap.
20. de heret. in 6.* quod si committens,
det potestatem procedendi simplici-
ter, de plano & sine Judiciorum strepi-
tu, omittens sine judiciorum figura, in
tali casu tenetur Judex vel Commissa-
rius servare ordinem Judiciarium, in
libelli oblatione, in exceptionibus, di-
lationibus, litis contestatione, Jura-
menti & testium receptione, senten-
tiæ prolatione & aliis. Quæ tam à
committente, quam Judice commissi-
onis, benè observanda sunt.

*Quis Causas simpliciter, de plano,
sine strepitu & figura Iudicij, deciden-
das, committere
possit.*

Iurisdictionem Ordinariam, vel de
Legatam in Iudice, tam superiore
quam inferiore, ad Judicandum ne-
cessariam, & sine illa omnia ab eodem
facta ipso jure nulla esse, imo eundem
peccare mortaliter, tanquam usurpan-
tem alienam potestatem (quæ res val-
dè gravis est) sententiamq; ab eodem
latam in validam esse patet ex *Navar. in
man. cap. 25. Soto de Iustitia lib. 3. q. 4. a.
2. D. Thom. Iulio claro & aliis à Tamburini
no in praxi crim. Abbat. q. 1. n. 9. & 10. cit.*
Proinde necessarium scire est, quis
causam summarie decidendam com-
mittere possit.

Resp

Resp. Quod solus Princeps, superiore non recognoscens, causam summarie, simpliciter, de plano, sine strepitu & figura iudicij decidendam committere possit.

Ita satis insinuat, & declarat Pontifex in cap. *sepe in clem. 2. de verb. significat. sepe in quiens contingit*, quod causas committimus, & sine figura iudicij procedi mandamus, ubi Gloss. ad verb. *mandamus* asserit, quod alius etiam legatus delatere, non possit huiusmodi commissionem dare, & Gloss. ad cap. *statuta 20. de hereticis in 6.* pro certo habet, quod nullus inferior à Papa, etiam legatus, in casu non permissio à jure, possit vel committere, vel ipse cognoscere causam summarie & sine figura iudicij; refutatisq; argumentis quæ pro legato militare poterant, tandem concludit. *solus autem princeps jus alterius* (subintellige cum Baldo ex justa causa) *as-*

ferre potest. Cognoscat ergo, & committat etiam legatus ordine juris servato, cuius rationem addit; legatus enim habet se instar pro consulis, de offic. leg. cap. 2. & pro consule ea, quae communia sunt, Praesidibus servare debet, nec in generali deman- datione, videtur mandatum, quod specia- liter mandaturus non fuisset. Putat ni- hilominus Maranta dist. sup. cit. num. 3. ex Felin. & alij in cap. olim de recusat. in legato de latere, hoc reperiri speciale, quod de stylo causam, ita committere possit, licet non de jure.

Igitur nullus inferior Papa, cujus- cumq; dignitatis vel conditionis sit, exceptis casibus in jure expressis, arti- culo sequenti specificandis, causam ut simpliciter de plano sine strepitu & fi- gura Judicij decidatur, committere potest.

Dubium autem occurrit, ut si v. g. aliquis Principi, in casibus à jure per-
mis-

missis vel expressis, porrigit supplicationem, in qua causæ & facti speciem narrat, & in fine supplicationis petit causam committi *summariè & de plano* &c. Princeps verò in suo rescripto nihil specificat, sed tantum rescribit, *audiat N. talis & justitiam faciat*; an per hæc verba censeatur causam summariè committere? Et respondendum quod non, quia nunquam censeatur Princeps causam *summariè* committere, nisi expresse hoc exprimat, ita *Rota decis. 358.* satisq; id ipsum colligitur ex verbis, *justitiam faciat*, quæ aliud non sonant, quam quod Commissarius servet ordinem Juris, & veritate comperita, quod justum est statuatur, quia si Princeps aliter procedi voluisset, hoc utiq; expressisset.

Quod si Princeps libello supplici inscribat, *Audiatur talis & procedatur summariè*; alias clausulas simpliciter & de plano

plano

plano &c. omittendo, tunc non omnia
 impetrata consensus concessa. *Rot. de co-*
cis. 77. quæ incipit. Si petitur. Major dif-
 ficultas est, si Princeps libello supplici
 inscribat: *Fiat ut petitur*, an scil. in tali
 rescripto censeatur supplicans, omnia
 contenta libelli supplicis impetrasse.
 Et licet quidam affirmativam teneant,
 veritas tamen est in contrarium, quod
 scil. per illa verba, *fiat ut petitur*, non
 censeatur *summariè* committere idq;
 ob causam supra allegatam; quod cau-
 sam *summariè* committere, sit contra
 jus commune, adeoq; si Princeps cau-
 sam taliter comittere velit, id distincte
 exprimere obligatur, vel secundum o-
 mnes, vel solum clausulas sibi placitas.
Marant. ubi sup. num. 7. Philip. Cor. in
cons. 5. col. 3. Bald. in l. cum apud C. de com-
muni ser. man.

Ex omnibus jam dictis manifestum
 evadit, quod si summus Pontifex cau-
 sam

niam in partibus, alicui committat, etiã
 de. contra Regularem, nulla facta mentio-
 dif. ne clausularum, sine strepitu & figura
 lici Judicij, si causa est eriminalis, vel gra-
 tali ve præjudicium post se trahens: non
 niam est integrum commissario *sola rei veri-*
 fle. *tate inspecta* procedere, sed obligatur
 ut, servare omnia quæ sunt Juris divini & na-
 tod. turalis, imo etiam quæ sunt Juris posi-
 non. tivi, si aliter ad convincendum reum
 dç. pertingere non possit, nec aliter nisi
 au. per testes juratos convictum vel con-
 tra. fessatum damnare potest; sed de his
 au. plura infra, cum de Regularib⁹ agetur.

ARTICVLVS III.

Quanam cause summarie de pla-
no, sine strepitu & figura Iudicij, decidi
possint vel debeant.

NON est intentio mea, hic specifi-
 care omnes causas, quæ de jure
 etiam

etiam civili summarie decidi possunt, uti sunt, causa momentanei possessori. Causæ quæ in curia mercatorum ventilari solent. Item quando agitur contra debitores tributorum & collectarum, nec non contra gabellatos passgerios & platearios. Causæ naufragorum, criminis læsæ majestatis, alijsque his similibus, quarum specificatio apud legistas reperire est: sed solum adducere causas, quæ de jure Canonico summarie & de plano &c. decidi possunt.

Quasdam causas summarie decidendas adducit Pontifex in *Clement. 2. de Judic.* hisce formalibus. *Dispendiosam prorogationem litium (quam interdum ex subtili ordinis Judiciarj observatione causarum, docet experientia provenire) restringere in subscriptis casibus cupientes: statuimus ut in causis super electionibus, postulationibus, vel provisionibus, aut super dignitatibus personatibus, officijs, Ca-*
noni-

in canonicatibus vel præbendis, seu quibusvis
 beneficijs Ecclesiasticis, aut supra decimis,
 nec non super Matrimonijs, vel usuris &
 eas quoquo modo tangentibus, ventilandis
 procedi valeat de cætero simpliciter, & de
 plano ac sine strepitu iudicij & figura. Ex
 quibus patet causas summarias esse.

1. Causas Electionum, postulatio-
 num, provisionum, dignitatum, offi-
 ciorum, Canonice, Præbenda-
 rum, & quorumvis beneficiorum ec-
 clestasticorum.

2. Decimarum.

3. Matrimoniales.

4. Usurarum, & quæ has, similesvè,
 quoquo modo tangunt.

Præter hæc causæ summariæ sunt se-
 quentes.

5. Causæ in quibus agitur contra
 Religiosos, maximè per viam inquisi-
 tionis, nam ibi non requiritur ordo ju-
 diciarius, sed de plano agitur, text. in cap.

olim

olim X. 26. de Accusat. sed de his plura infra.

6. Quando agitur de restitutione dotis, in casu soluti Matrimonij, *Card. ple in d. Clem. dispendiosam in q. 30.*

7. Causæ in quibus agitur contra absentem. *Felin. in cap. causam.*

8. Causæ summarix, sunt causæ miserabilium personarum, pauperum, viduarum & pupillorum, debentq; causæ tales expediri, sine solutione sportularum, possuntque tales miserabiles personæ, trahere laicos coram Judice Ecclesiastico. *Abb. & Felin. in cap. significantibus de offic. deleg.* Subintellige tamen si tales viduæ & pupilli verè sint pauperes, secus si sint divites, quia non dicuntur tunc miserabiles personæ *Abb. ibid.*

9. Causa hæresis. *cap. statuta 20. de hereticis & schismaticis in 6.*

10. Causæ testamentorum & legatorum ad pias causas.

11. Omnis causa quæ non requirit plenam causæ cognitionem. *Card. tom. 7. conclus. 887. num. 26.* & alia quæ vide apud *Card. Tuschum. Marantam* & alios.

ARTICVLVS IV.

An cum summarie, sine strepitu, & figura Iudicij proceditur, reus citari debeat.

Citationem, rei que interrogationem, esse speciẽ defensionis, quæ est Juris naturalis, cum ad hoc introducta sit, ut quis se defendere possit, nec à supremo Principe, licet sumario Iudicio, in subditorum causis procedat, etiam de plenitudine potestatis omit-
ti, vel tolli posse, clarum est, ex *Clem. Pastoralis de re judic.* & not. *Bart. in l. filius familias ff. de donat.* Et Deus ipse volens

lens

lens Adam de patrato & notorio crimine damnare, illum prius vocavit, ve citavit, atq; interrogavit, dicens; *Adam ubi es? & quis indicavit tibi, quod nudus accesses, nisi quod ex ligno de quo praeceperam tibi ne comederes, comedisti. Gen. 3. v. 10 & 11.* Sed & fratricidam Cain, ad se citatum interrogavit, *ubi est Abel frater tuus? & paulo post, quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Genes. 4. v. 9.* Nec non & servum nequam, cui Paterfamilias, decem millia talenta dimiserat, is autem conservum suum, ob debitum centum denariorum conjecerat in carcerem, ad se citatum interrogavit, & increpavit dicens: *Serve nequam, ve nequam omne debitum dimisi tibi, quoniam tuam rogasti me, nonne ergo oportuit mihi misereri conservi tui &c. Matth. 18.* Unde citatio tam de jure divino, quam naturali, ita necessaria est in quolibet iudicio, ut nisi reus citatus fuerit, vel citatio

citatio nulliter & non legitime facta sit,
 tã processus formatus, quam lata sen-
 tentia ipso facto corruant. *Gloss. in l. si*
accusatoribus C. de accus. Card. Tusch. tom.
1. conclus. 268. n. 1. 2. 3. & seq. citans Za-
barell. cons. 139. per tot. Abbat. in cap. ea
quæ de re Judic. Tamb. in prax. crimin. Ab-
bat. q. 3. n. 18. nec tantum citatio est ne-
 cessaria, sed ita necessaria, ut licet fa-
 cta sit, id non sufficiat, nisi de relatione
 & probatione, quod facta sit, appareat
 & doceatur ante sententiam, quia licet
 appareret post sententiam, tamen es-
 set nulla. *Card. loc. cit. n. 14.*

Manet ergo certum & indubitatum,
 neminem cujuscunq; criminis, vel fa-
 cinoris reum condemnari vel puniri
 posse, nisi prius à competenti Judice
 citatus, & auditus fuerit, concessaq;
 (*quæ nec ipsi diabolo denegari potest*) jure
 naturali competens defensio. Quo ta-
 men non obstante dolendum est, inve-
 niri

niri viros etiam qui religionis nomine gloriantur, suis odij, & vindictæ ambitionis, alijsq; passionibus sic implicitos ut non vereantur aliquos ex rumore & suspicionibus, ab hominibus malevoli originem trahentibus, diffamatos, non citatos, non auditos, minus confessos aut convictos, ex sola fama, nondum debitè & secundum ordinem juris probata, gravissimis pœnis affligere; tantis & tam horrendis injustitijs & oppressionibus, nullum aliud velamen & titulũ præferentes, quam quod prætenus rumor & fama *certa sit in omni vicinia, tam certa & indubitata fama reiq; evidentia, ut nulla tergiversatione celari possit.* Quasi verò Judex, facta fibitali allegatione, nulla facta inquisitione, super fama vel rumore, an veritate nitantur, ut de jure fieri potest & debet probatione, possit reum condemnare vel punire,

Casum

Casum hunc, & quæstionem proposui in meo speculo Archidiaconali Sect. 2. artic. 3. & ex Fagnano deduxi, ac inter alia quæsitum fuit, *an in notorijs servandus ordo juris, & requiratur citatio.* Item, *an in illis requiratur probatio.*

Ad primum respondi, quod sic, eo quod ex *Host. & Ioan. Andr. in cap. cum sit Romana in fin. de appellat. multi dicantur notorij, qui non sunt & ideo justius & tutius sit nullum quantumcumq; notorium, damnari sine citatione, idq; conformiter ad cap. consuluit X 14. de appellat. ubi Pontifex, sed cum multa inquit, dicantur notoria, que non sunt, providere debes, ne quod dubium est, pro notorio videaris habere.* Sed & quotidiana experientia, juri conformi videmus, Principes, etiam manifestos & notorios homicidas & latrones, nec non viarum publicarum & securitatis publicæ tur-

C

bato-

batores, aliosq; criminosos, non nisi citatos, confessatos, vel judicialiter convictos, assignato prius singulis advocato & defensore, qui eorum causam strenue defendat, tandem condemnare. Ad secundum similiter affirmative responsum est, pro cuius elucidatione

Sciendum est Principem vel Prælatum, procedere posse contra subditos criminosos, vel per viam *accusationis*, in qua se præsentat, Actor, qui allegata, sub pœna talionis probare obligatur, vel per viam *denunciationis Evangelicæ*, qua fit ad correctionem paternam; aut judicialis, dum absq; onere probandi, sub pœna talionis, aliquid superiori ut iudici ore tenus denunciatur. Tertio per viam *inquisitionis* non generalis, sed specialis, cum in particulari de Titio, vel Sempronio, an tale, vel tale crimen commiserit, inquiritur. Præteri-

tis

tis proin duabus prioribus *accusationis*,
vel *denunciationis* vijs, ad propositum
nostrum non ita servientibus, ultima
inquisitionis specialis via, id proprium
habet, quod ad illam procedi non pos-
sit, nisi præcesserit delicti infamia, vel
clamorosa insinuatio, quæ vicem ac-
cusatoris suppleat. *cap. inquisitionis §.*
tertia de accusat. ubi ad hæc inquit.

Ad præcedentem autem talem in-
famiam, testimonium duorum, vel tri-
um testium Juratorum, qui dicant se
illum, contra quem Iudex procedere
intendit, vidisse perpetrantē tale cri-
men, non sufficit: cum illo non obstan-
te maneat occultum, ita disertè *cap. in-*
quisitionis X. 21. de accusat, qui textus
cum sit pulcherrimus, ut suos gravissi-
mos errores præcaveant, qui ita facilè
in subditorum vitam, cum æterno &
irreparabili illorum detrimento, con-
tra justitiam inquirunt, & ad punien-

dum procedunt, eundem totum ad li-
teram pono.

*Tertia dubitationis articulus contine-
bat, uti cum duo, vel plures jurati affir-
mant, aliquem crimen aliquod se videnti-
bus commisisse, de quo aliqua infamia non
laborat, aliquam illi pœnam infligere debe-
atis. Et utrum ad petitionem quorundam,
quasdam scedulas vobis occulte tradenti-
um, infamationem Episcopi continentem, sit
ad inquisitionem eorum qua in ipsis conti-
nentur cedulis procedendum. Ad hæc pau-
lò infra, inquit, respondemus, nullum esse
pro crimine super quo non laborat, infam-
ia, seu clamorosa insinuatio, non præcesse-
rit; propter dicta hujusmodi puniendum:
quin imò super hoc depositiones contra eum
recipi non debere: cum inquisitio fieri so-
lummodo debeat super illis, de quibus cla-
mores aliqui præcesserunt. Nec ad petiti-
onem illorum qui libellum infamationis por-
rigunt in occulto, procedendum est, ad in-
quisitio-*

quisitionem, super contentis ibidem criminibus, faciendam.

Peccat proin gravissimè contra justitiam, & sit author diffamationis, famamq; læsam reparare ac restituere obligatur superior, qui in subditi crimen, nulla præcedente infamia inquit, cum prius illa per testes, qui sunt homines conscientiosi bonæ vitæ, ac honesti probari debeat, illaq; probata reus citari, audiri, & si factum super quo infamatus est neget; convinci, vel Canonice purgare se debeat. Equidem sæpè contingit, rumorem & famam, qui ab aliquo improbo, & nequam originem traxit, sic paulatim eundo crescere, ut plures etiam conscientiosi, verū esse credant, qui tamen revera non est. Postquam ergo infamia præcedens, per testes qualificados & juratos, qui deponant rumorem talem se ab illis, vel illis, non malevolis, &

famare assuetis, audivisse, & ortum tra-
 xisse, probata fuerit: nequaquam ad
 sententiam, vel punitionem proceden-
 dum, sed reus vel infamatus prius ci-
 tandus, & si neget, convincendus est;
 Uti id ipsum clarissimè deducit in sua
praxi crim. Tamb. q. 12. ibi: constituto de fa-
ma, Iudex inquiret de facti veritate, accer-
sitis pro testibus hominibus, non suspectis,
bonæ vitæ, & conscientiam timentibus &c.
 quæ vide ibi. Sed nec indicia aliqua
 etiam manifesta, potestatem dant Ju-
 dici, ad inquisitionem specialem con-
 tra aliquem, cum indicia sint minoris
 probationis in Judicio, quam duo vel
 tres jurati testes, de crimine sine præ-
 cedente infamia deponentes, & tamen
 illi ut dictum est non sufficiant.

Stat ergo pro certo, neminem non
 citatum, & auditum, condemnari pos-
 se, quantumcumque crimen super quo
 agitur, dicatur notorium.

Dixi supra *vel canonice purgare*

se debeat : si enim contingat, aliquem super aliquo crimine infamari, deficitque accusator, Denunciator, vel actor, & tamen fama tam publica est, ut *nulla tergiversatione celari possit*, liberum superiori, sive Ecclesiastico, aut Episcopo, vel Regulari, Abbati, Priori, &c. erit, indicere purgationem Canonicam. Modus autem in hoc procedendi est, si Clericus vel Religiosus de crimine sit infamatus, superior præfiget terminum accusare volentibus, & si aliquis compareat, auditur Canonice *c. omnibus 2. q. 4. cap. 115. q. 5. c. ex tuarum quia vero. Honor ab Axel hoc tit. num. 9.* si non compareat accusator, liberum est superiori, vel ad inquisitionem procedere, vel sine illa purgationem indicere. Cap. *cum dilectus* & ibi *Panorm. in 1. not. hoc tit. citat. sup. Honor.* & communiter Canonistæ. Cum hac tamen distinctione, quia in-

famatio vel est de delicto successivo, & tunc necessario præmittendæ sunt admonitiones, cum per illas se corrigere, ab alijs actibus suspectis desistere, & sic infamia tolli possit, uti id ipsum clarè exprimit textus hoc tit. *cap. 2.* Si quis Presbyter, inquit, negligens vita sua, pravis exemplis, mala de se suspicari permiserit, & populus ab Episcopo iuramento adstrictus, infamiam ejus patefecerit, certiq; accusatores ejus criminis defuerint, admoneatur primo seorsim ab Episcopo, dein sub duobus, vel tribus testibus: & si non emendaverit, Episcopus eum publica increpatione admoneat. Si verò nec sic correxerit, ab officio suspendatur, usq; ad condignam satisfactionem, ne populus fidelium in eo scandalum patiat. Et eandem formam servandam in Regularibus suadet, & textus Evangelicus. *Matth. 18.* Regula S. Patris Benedicti *cap. 23.* si quis frater contumax &c. & ipse textus

Cano-

Canonis *cap. 3. hoc tit.* vel infamatio, est de delicto momentaneo, quale est homicidium, furtum, Simonia, &c. & in illis superior præmonere non indiget, sed infamatione debitè probata, si crimen ob defectum accusatoris, actoris, vel denunciatoris, probari non possit, purgationem canonicam indicere potest. *Honor. ab Axel. loc. supra cit.*

Consistit autè *purgatio Canonica* in hoc quod de aliquo crimine infamatus, deficientibus facti probationibus, jurat de veritate, ad sancta Dei Evangelia, quod crimen de quo infamatus est, non commiserit, *cap. quoties hoc tit. cap. Presbiter quest. 4.* Purgatores verò seu compurgatores (qui esse honesti, eumquè quem purgant, notum habere debent, *cap. cum Manconella hoc tit.*) jurant de credulitate, super sancta Dei Evangelia, quod credant illum verum jurasse, *d. cap. quoties in fin. cap. constitu-*

tus §. fin. cap. de testib. hoc tit. Numerus purgatorum, olim erat definitus, hodie est arbitrarius Judici, inspecta personæ qualitate, & infamiæ quantitate. *c. quoties, c. cum in iuventute hoc tit. citat. ab Axel. n. 10. & 11.* Effectusq; talis purgationis est, quod reus præstitis talibus à se & compurgatoribus Juramentis à crimine (de quo infamatus est) absolvatur. Deficiens verò in tali purgatione, quod scil. compurgatores jurare nolint, condemnatur & in pœnas declaratur *d. cap. cum P. Manconella.*

Specialiter tamen observandum est, non posse à superiore, ad quamcumq; infamationem, ad quam deficiunt probationes procedi, ad indicendam purgationem canonicam; sed necessario prærequiritur, ut fama ortum habeat ex probabilibus conjecturis, originemq; habeat à viris honestis & conscientiosis, qui de illa jurati testentur

tur, licet factum super quo est infamatio, juridicè probari non possit, *cap. cum in Iuventute, cap. si aliquis Presbiter hoc tit.* Nec potest superior suum subditum infamatum, antequam talis infamatio, per juratos testes, qui sint bonæ famæ & conscientiæ, probata fuerit punire, suspendere, incarcerare vel degradare, cum totum Jus ad indicendam purgationem Canonicam, oriatur ex infamia certa, & debitè ut dictum probata, & sine illa indici nequeat. Quare ex his manifestum evadit, quam horrendo se sceleri implicent superiores, qui subditos, propter infamiam nondum debitè probatam, nec ab aliis honestis originem habente, carceri mancipant, eisq; contra Justitiam purgationem indicunt & se purgare volentes non admittunt, sed crudeliter tanquam convictos, in carcere

sine præfixo termino detinent. Verum de hoc infra cum de pœnis injustè condemnantium.

ARTICVLVS V.

An, quot, et quales testes, in Iudicio summario, contra reum produci possint & debeant.

Citatione præmissa, personaliter comparente, & super crimine quod præcessit infamia, examinato reo, si is factum neget, ad probationes, per quas convincatur reus, procedendum est. Optimus autem modus ad manifestationem veritatis, & probationem deveniendi est per testes, quare in illis examinandis, omnem laborem & industriam impendere debet Judex.

Ad convincendū autem reum, dum simpliciter de plano & sine strepitu ac figu-

ra *Indicij proceditur* duo vel tres testes
sufficiunt, & duo ad minus necessarij,
& plures repellendi sunt, *cap. sepè con-*
tingit ibi. Refrenando multitudinem te-
stium, nisi fortè tales occurrerent cir-
cumstantiæ, quod Judex videret se ad
convincendum reum, per duos testes
pertingere non posse, quod tamen per
plures posset. Duos autem ordinariè
& Regulariter sufficere & requiri cla-
ret ex jure divino & Canonico. *Deu-*
teron. 17. In ore duorum, aut trium testi-
um, peribit qui interficietur, nemo occide-
tur, uno contra se ferente testimonium. Et
cap. 19. Non stabit unus testis contra ali-
quem, quidquid illud peccati aut facinoris
fuerit, sed in ore duorum, aut trium testiũ,
stabit omne verbum. Debentq; testes
illi esse fide digni, & omni exceptione
majores. *Cap. licet universis, & cap. in*
omni negotio de testibus. cap. cum esse de te-
stamento & concorditer Canonistæ

Tamb. in prax. crim. q. 13. n. 2. Ut autem tales duo testes plene probent, requiritur.

Primo. Ut sint jurati, & ut tales deponant, *Nullius testimonio quamtumvis Religiosus existat (nisi juratus deposuerit) in prejudicium alterius debet credi c. nuper x. § 1. de testibus cap. fraternitatis tuus eodem tit.*

Secundo. Ut sint contestes, id est, ut de eodem facto deponant, adeoque concordare debent de loco, tempore, specie delicti, aliisque ad factum necessario concurrentibus circumstantiis, patet ex *cap. licet. de probat. & cap. cum dilecti. de accusat.* si vero contingat quod testes conveniant de specie delicti, ut V. G. quod aliquis alterum in sylva gladio occiderit, conveniantque de loco & circumstantiis facti: sed unus dicat se non recordari diei, mensis, vel anni, in tali casu adhuc manebunt contestes.

Cap.

Cap. cum Ioannes de fide instrum. D. Thom.
22. q. 70. art. 2.

Tertio. Quod testentur de visu & auditu proprio, non alieno; *L. testium* hoc tit. officium enim testis proprium est, dicere veritatem de his quæ percipit quinque sensibus corporis, ita ut necessario concludat. *Honor. ab Axel. lib. 2. de test. & attestat.* quia non possunt esse certi de facto externo, nisi per aliquem sensum: ideo si solum deponant, se ab alijs audivisse, non plene probant, sed solum faciunt indicium, ad inquirendum de illis: hinc versus sequentes.

*Audicus, visus, persona, scientia, causa
Fama, locus, tempus ac certum credulitasq;*

Quod si testis deponat super circumstantia, actui, qui probari debet valde appropriata, ut v. g. ad probandum adulterium deponit, se duos conjugatos invenisse cum alterius conjugibus

in

40 CAUTIO JUDICIALIS

in lecto, nudos cum nudis, probat; quia
est violenta præsumptio, tales carnaliter
peccasse, *in cap. litteras de præsumpt.*
Tambur. in prax. crim. q. 13. num. 10. 11. 12.
Secus si testis deponat de circumstan-
tijs, ad actum qui probari debet proxi-
mè non concurrentibus, ut si testis di-
cat se heri manè, vidisse aliquem circa
locum, ubi aliquis occisus est, accin-
ctum gladio venientem, nihil probat:
quia nõ est connexitas occisionis cum
tali concursu alicujus accincti gladio.
Aliud esset, si ex loco in quo aliquis oc-
cisus est, & cum recentibus vulneribus,
adhuc calidus jacet, alius gladio evagi-
nato & sanguine consperso, totus tur-
batus veniat, hoc enim, sicut in casu
priori violentam præsumptionem ho-
mucidij, & tam in teste quam iudice
credulitatem ejusdem causaret. *cap.*
Osus de Elect. Panorm. in cap. quoties &
alij quos citat & sequitur Tambur. loc.
cit. n. 12. Quar-

Quarto. Ut sint testes idonei sive omni exceptione majores, quibus de jure nihil opponi possit. Tales autem in criminalibus sunt.

1. Minor 20 annis, qui licet ad condemnandum in criminalibus non admittatur, bene tamen ad capiendam informationem.

2. Testes in Judicio variantes, idque non incontinenti. Dicuntur autem testes varij qui vel contraria deponunt, in eodem examine, sive in diversis: vel primo deponunt per verbum *credo*, postea autem assertive testificantur; vel testimonium quod prius deposuerunt, postea se deposuisse negant, vel in & extra judicium aliter contrariando deponunt. Vid. *Anton. à Spiritu sancto de Regim. Prælat. Regul. tract. 4. Diss. 3. sect. 9.*

3. Repelluntur in causis criminalibus inimici, tam veri, quam cum fundamenta-

damen-

damento præsumpti, illius contra quem
 testimonium ferunt. *Farin. q. 53. n. 15*
 dummodo tamen inimicitia sit gravis quæ
 utpotè quia præcessit gravis injuria tur
 Idem *q. 12. n. 34. de inquisit. Menoch. de me
 arbit. Iudic. l. 1. q. 28. Tamb. ubi supra n. 15*

4. Consanguinei & affines accusa-
 toris, usq; ad quartum gradum *Farin. de sur
 test. q. 28. Silvester verb. testis q. 2.* Idem ma
 dicendum de familiaribus accusatoris
 & domesticis, ut sunt fervi, ancillæ,
 coloni, conductores, de quibus vide
Card. tom 7. concl. 202.

5. Infames infamia juris & facti, & cri-
 minosi, *Card. ubi sup. concl. 207.* cujus ra-
 tionem addit, quia testimonium ferre
 est dignitas *cap. præceptum 32. q. 5. An-
 char. conf. 4. 15.* adeoq; qui ab accusa-
 tione illi etiam à ferendo testimonio
 arcentur. *Anch. loc. cit.* Et ex hac causa
 repelluntur etiam perjuri, quia infames
 sunt de jure Canonico. *Card. loc. cit.*

quæcit. *concl. 208.* Et quia præsumuntur faci-
 2.15 lè de novo pejeraturi, & veritatem
 avisquæ per juramentum testium quæri-
 riatur occultaturi. Juxta *reg. iur. in. 6. se-*
b. de mel malus.

2.15 6. A testimonio arcentur socij cri-
 ufa minis, seclusis criminibus exceptis, ut
 2.15 sunt maleficium, hæresis, crimen læsæ
 lem majestatis, &c. sicut & illis quæ sine so-
 oris cio committi non possunt. *Card. loc.*
 llæ, cit. *Conclus. 217. Tamb. ubi supra num. 22.*
 ide & alij ab iisdem citati.

cri. 7. In causa criminali à testimonio
 ra. ferendo de jure Canonico, ob sexus ac
 rre ingenij mutabilitatem, repellitur mu-
 An. lier, maximè si causa sit criminaliter
 ufa. intentata. *Can. Mulierem 33. q. 5. cap fo-*
 rum de verb. signif. *Card. ibi sup. Concl.*
 io 196. *Tamb. n. 17.*

ufo. 8. In causis criminalibus contra Cle-
 fa. ricanos, & maximè Religiosos, repellun-
 loc. tur Laici, eisdem oppido inimici & in-
 it. fensi: *Can. Clericos & Can. Laici 1. q. 7.*

9. Rejiciuntur homines viles & inopes, si suspicio est illos pecunia corrumpendos, ut falsum deponant, *Silvester verb. testis q. 1. Farin. quest. 56. n. 48*. Si tamē talis suspicio cesset (quod prudentis judicis arbitrio relinquendum est) admitti poterunt. Sunt & plures alij qui à ferendo testimonio repelluntur, quos vide apud *Farin. Card. Abbatem* aliosq; Canonistas. Singulariter tamen hic notandum est, quod licet supra allegati à ferendo testimonio arceantur, si tamen casus talis sit, quod alij testes haberi non possint, prædicti etiam, si non ad plenam probationem, saltem quo ad indicia facienda, & formandam ulteriorem inquisitionem admitti poterunt, unde *Bart. l. fin. ff. de in litem jurand.* asserit quod quotiescumq; privilegiata probatio plenè probat in civilibus, in criminalibus sufficiens Indicum ad torturam faciat, cum ergo testimonio.

monium Laici in civilibus contra Clericum plenè probet *per cap. 3. & cap. tam literis de testibus*, utiq; in criminalibus, indicium ad torturam faciet.

Præter hæc singulariter observandum est, quod aliquando in causa exigui præjudicij, ubi parvum damnum reo infertur, testes alias inidonei admitti possint, si Judex ex occurrentibus circumstantijs, sic prudenter judicet, non tamen si vertatur causa gravis præjudicij, ut si contra Clericum, vel Religiosum agatur ad degradationem, excommunicationem, vel incarcerationem, post se trahentem infamiam, aut alias similes pœnas; illo enim casu judici liberum non est, testes supra nominatos, uti inidoneos admittere, illosq; admittendo, vel ad testium juratorum testimonium Reum condemnando, sententia si quam tulit, nulla est, gravissimamq; injuriam reo, quem
con-

condemnavit infert, & talem sententiam ut injustam & contra jura latam judex cassare, damna illata, & si quantum inussit infamiam reparare, & reum in perfectam libertatem, sub periculo æternæ damnationis asserere obligatur. Ut siileam pœnas talibus iudicibus, gravissima vel ignorantia, vel malitia laborantibus, à sacris Canonibus decretas, de quibus infra in speciali articulo

ARTICVLVS VI.

An et quæ defensiones dilationes, & exceptiones, dum summarie proceditur, concedi debeant, vel denegari possint.

ARticulo primo hujus sect. & ex allegato ibidem cap. sæpè contingit apparet, quod Pontifex præcipiat, quod in processu summario, ubi de plano sine strepitu, & figura iudicij proceditur, iudex

*judex litem quantum poterit breviores
 facere, exceptiones appellationes & dilatio-
 nes frustratorias repellere, Advocatorum
 & Procuratorum contentiones & jurgia,
 testium superfluum multitudinem, refræ-
 nare teneatur, quomodo autem lis bre-
 vior fieri valeat, quænam sint excepti-
 ones, appellationes frustratoriæ &c. li-
 cet aliquas, non omnes tamen deter-
 minat. Quare in hoc maxima difficul-
 tas est, quam etiam glossa ad dict. cap. ani-
 madvertit. Verb. dilatorias hisce forma-
 libus: Non dicit, inquit, exceptiones dila-
 torias, & appellationes frustratorias, ut
 per hoc innueret exceptiones subreptionis,
 vel nullitatis contra rescriptum vel recu-
 sationis contra judicem, vel dilatoriam so-
 lutionis, vel his similes repellendas, sed hoc
 intendit, quod omnis exceptio frustratoria,
 & ad differendum judicis processum mali-
 tiosè opposita, repellatur. Sed quæro quam
 exceptionem, vel appellationem per hæc
 ver-*

verba, non dico per hanc constitutionem
possit talis iudex repellere, quam alter ju-
dex teneatur admittere: hoc vellem doceri

Cum ergo nec Pontifex nec glossa
ipsa, omnia & singula, quæ admitti ve-
repelli possunt determinent, hinc qui
celebriores Canonistæ, de hoc non
deviando à litera & sensu tam textus
quam glossæ sentiant, paucis disqui-
rendum est.

Et quidem juxta textum & glossam
iudex dum sine strepitu & figura sim-
pliciter, & de plano proceditur.

1. Libellum non exigit.
2. Litis contestationem non postulat.
3. Ferias ob necessitates hominum, ut
sunt vindemiæ, & messis, non at-
tendit.
4. Dilationum materiam amputat.
5. Litem facit brevior, exceptio-
nes appellationes dilatorias &
frustratorias repellendo.

6. Par-

6. Partium Advocatorum & Procuratorum, contentiones & Jurgia, nec non &

7. Testium multitudinē refrænando.

Quæ tamen omnia Pontifex sic vult fieri, ut tamen probationes necessariæ & defensiones legitimæ admittantur.

Ad quod *glossa*. *Nihil igitur talis iudex omittit, per quod impediatur vel occultetur cognitio veritatis.* Et eadem *glossa ad verb. valeat.* Propter quod honestum puto, quod si iudex sic datus viderit graviter ladi partem ex processu tali tempore fiendo supersedeat: habet enim iudex providere utilitati causæ partium.

Igitur potest Iudex vigore hujus Canonis, facta citatione partis, quæ ut supra ostensum, cum sit Juris naturalis, *Card. tom. 7. concl. 890. num. 32.* nunquam omittenda est.

i. Partes in sua Camera privatim secluso Procuratore & Advocato, non

D

le-

sedens pro tribunali audire, partes etiam Judicem ad aurem informare possunt, quod alias illicitum est.

2. Repellit exceptionem, qua pars petit cautionem in casum succumbentiae pro expensis, maximè si illam proponi videat, ad protelandam causam.

3. Non dat dilationem ad perquirendum advocatum, cum advocatus sit de strepitu Judiciorum. *Bart. in Extrav. ad reprimen. verb. plano Card. loc. cit. num. 26.*

4. Si non sit in re gravi, præjudicium grave inferens, Advocatos & Procuratores, ob causam jam dictam repellit.

5. Pro tribus citationibus, unam peremptoriam decernit.

6. Dilationes alias à lege permixtas & præscriptas abbreviat, quia sunt de strepitu & figura judicij, non tamen ita, quin pars sua probari possit; quia alias
fen-

sententia esset nulla, utpote sine causæ cognitione, sufficit tamen probatio, quæ est de jure gentium.

7. Valet sententia non conformis libello, si unum est petitum, alterum probatum, potest ferri sententia super probato.

8. Testes examinari possunt post publicata testimonia, etiam in qualibet parte Judicij, sicut & interrogatoria, in qualibet parte Judicij formari & proponi.

9. Respondere tenetur & cogitur pars interrogatorijs, post conclusum in causa.

10. Valet appellatio viva voce, etiam Judice non sedente pro tribunali, etiam non statim, sed ex intervallo extra Judicium facta.

11. Valet appellatio ab interlocutoria, sine scripto facta, & alia quæ vide apud *Card. Tusch. speculat. Bald. & alios.*

Supereft jam videre, quid Reo pro
fuis defenfionibus, à Judice in summa-
rio processu concedi debeat. Et quidē

Primo obligantur Judices, in crimi-
na subditorum inquirentes, inquisitis
tradere copiam articulorum, de qui-
bus agitur, idq; ut reus se tueri possit,
quomodo autem se defendet, si non
detur illi copia articulorum & eorum,
quæ contra illum aguntur? Et quomo-
do sine illis disquiret arma, ad argu-
menta adversarij retundenda, sibi ne-
cessaria, si nesciat quibus armis alius
ipsum aggreditur? *Tamb. in prax. crim.
quest. 3. n. 21.*

Secundo, tenetur testes secreto in-
terrogare, & ab eis prævia sufficienti &
seria avifatione, de vitando perjurio,
juramentum de veritate dicenda exi-
gere, cum id ipsum teste *Bart. in Extrav.
ad repriment.* sit de jure naturali. Si
tamen talia juramenta tacite emittan-
tur,

tur, non vitiatur processus, alias legitime factus, in iudicio summario: omitti autem absolute non possunt sine vitio nullitatis. *Idem loc. cit. n. 23.*

Tertio, obligatur superior secularis Ecclesiasticus, sive regularis, etiam si *de plano sine strepitu & figura iudicij* procedat, non solum de positiones & dicta testium, sed & eorundem testium nomina inquisitis tradere, ut videatur an sint omni exceptione maiores ac tales, qui admitti possint, & quorum testimonium etiam juratum falsitatis præsumptione non laboret, uti est in perjuris & his similibus. Et talis nominum publicatio ea de causa requiritur, ne infamandi præbeatur audacia. Quid enim non tentarent homines, absq; hoc exitio naturæ ad diffamandum proclives, si scirent suis verbis quasi Evangelio credi, & se non prodi? Igitur quantumcunq; processus sit summarius, in-

quisito nihilominus nomina testium, cum eorū depositionibus comunicari debent. *Glossa in cap. olim de accus. verb. copiam. Ubi etiam Panorm. n. 7. Tambur. in prax. crim. loc. cit. n. 24.*

Dixi supra quarto, *Si non sit in re gravi &c. Advocatos Procuratores repellit.* Neq; enim credo benefacturum Judicem vel superiorem, si privat reum contra quem agitur ad pœnam capitis, confiscationem omnium bonorū, fustigationem, vel exilium: & in Ecclesiasticis vel Regularibus ad degradationem perpetuam, vel plusquam unius anni incarcerationem, beneficij privationem, aliasque similes graves pœnas; si inquam reo recuset dare Advocatum, qui se defendat & à tam gravibus periculis liberare conetur. *Esset enim eidem defensionis (de jure naturali cuilibet debitæ) arma pro injuriarum & gravissimorum damnorum, ac*
peri.

periculorum evitacione, violenter auferre. Vid. *Card. tom. 7. concl. 891.* per totum aliosq; ab eodem citatos.

A R T I C V L V S VII.

*An Vigore summarij processus
sententia contra absentem ferri
possit &c.*

Citationem Rei ad Judicium, esse juris divini & naturalis, adeoque nunquã sine vitio nullitatis, quantumcunq; causa sit, vel dicatur notoria, omitti posse, articulo quinto, ex sacris litteris Canonibus & Canonistis, satis superq; remonstratum est. Unde ex ibidem dictis, quæstio hæc facillimè expediri posset, cum generaliter ibidẽ decisum sit, neminem sub quocumq; etiam prætextu notorietatis, nisi citatum, & prævie auditum, condemnari posse. Sed quid si reus citatus, suffici-

enter auditus, defensiones exceptionesq; necessariae concessae, & ex hinc inde productis condemnandus videatur, an saltem in tali casu in non citatum ad audiendum publicari, sententia ferri possit? & respondendum est, quod vel sententia fertur contra absentem, legitimo impedimento detentum, quod impedimentum iudicium est, & sententia talis est ipso jure nulla, *l. questum ff. de re judic. Gemin. cons. 144. n. 2. in fin. & num. 3. ver. pro responsione. Alexand. cons. 84. in causa qua vertitur num. 5. lib. 3. Card. tom. 7. concl. 144. additq; Gemin. Consil. 145. in fin. hoc esse verum imo verissimum.* Vel ferenda est sententia contra aliquem nullo impedimento detentum, nec dubium est, quin talis specificè citari debeat, & quidem exprimendo ad audiendam sententiam, etiamsi in processu, & exactis omnia sic deducta sint, ut de justitia

tia ferendæ sententiæ sit omnimoda
 certitudo, *Card. tom. 1. conclus. 269.* de-
 betq; citatio esse peremptoria de jure
 communi: etsi omittatur, etiam in pro-
 cessu summario, quando proceditur
simpliciter de plano sine strepitu & figura
judicij. Idem ibid. num. 4. & 11. citatio in-
 quiens ad sententiam necessaria est, etiam
si pars interfuerit toti processui & discus-
sioni totius cause. Sed his diu immoran-
 dum non est, cum tam ex superiori-
 bus, quam Canonistis & legistis res cla-
 ra & indubitata sit, apud quos etiam vi-
 dere est, quomodo contra absentem
 debite citatum & contumacem proce-
 di debeat, cum his diu immorari non
 sit præsentis propositi.

Sectionis Summarium.

EX omnibus igitur hac sectione de-
 ductis claret, Judicem quis cumq;

tandem ille sive Ecclesiasticus, sive re-
 gularis

D 5

regularis

gularis fuerit, dum contra subditum *summariè, de plano & sine strepitu & figura Iudicij* procedit, sub gravi peccato ex Justitia obligari.

Primo adhibere Notarium ad causam, qui omnia diligenter & ita annotet, ut fidem in Iudicio facere possit, idq; tanto amplius, si periculum appellationis, vel supplicationis ad alium superiorem subsit, quatenus acta primæ instantiæ dum requiritur, edere & Iudex ad quem, an justè processum sit, & an appellationi deferri debeat, videre possit. Cum enim appellatio sit species defensionis, de jure naturali competentis, quomodo poterit injuste gravatus, tali defensionis remedio uti, si non possit habere prothocollum à Notario servatum, ex quo injustitiæ à Iudice prioris instantiæ, contra se commissæ, demonstrantur? Nunquid prioris instantiæ vel ex officio, vel ex commissione Iudici, asserenti, se privata scientia

noscere, quod appellans vel ad superiorem supplicans, criminis, de quo agitur, sit reus, & impænitens, si illud per prothocollum Notarij, quod in Judici-
 cio fidem facere possit probare nequeat, credendum erit? Contrarium certe tenet *Panormit. ad cap. Si Sacerdos X.2. de judic.* Ubi ait *Prælatum non debere nominatim arguere subditum de aliquo delicto, nisi possit illud delictum plene probari. Non creditur etiam superiori, si dicat aliquem esse reum criminis.* Fundatq; dictū suum in Concil. Africano & est in 6. q. 2. *Placuit, inquit, ut si aliquando Episcopus dicit aliquem sibi soli proprium crimen confessum fuisse, atq; ille neget, non putet ad injuriam suam Episcopus pertinere, quod illi non creditur. Et si scrupulo propria conscientia se dicit neganti nolle communicare; quamdiu excommunicato non communicaverit suus Episcopus, eidem Episcopo ab alijs non communicetur Episcopis, ut*

D 6

magis

magis caveat Episcopus, ne dicat in quemquam quod alijs documentis probare non posset. Et clarius gloss. ad d. c.

Quidam, ait, confessus est suum delictum, soli Episcopo velut homini: postea cum suum delictum corrigere nollet, Episcopus excommunicavit illum, nec ei communicare volebat. Ille conquestus est in Africano Concilio: Episcopus replicabat, quod ille fuerat sibi confessus crimen, sed non poterat testibus probare: Quasitum est, quid super hoc faciendum, & responsum est in concilio Carthaginensi, quod Episcopus ex quo non potest crimen probare non doleat, si ei non credatur, & quamdiu non vult communicare illi in publico, tamdiu non communicetur sibi, ac alijs Episcopis. Gravis ergo error, sed & injustitia, tam in iudice a quo id asserenti, & sibi quantumcumque etiam religiosus & sanctus sit, credi volenti, quam iudici ad quem, tali asserito acquiescenti, & secundum illud iudicanti

canti & condemnanti. Certè uterq; talis Judex, etiamsi forte quoad substantiam justè judicaret, nihilominus gravissimam injustitiam committeret, & damna per eum reo vel quasi illata, sub gravissima obligatione reparare teneatur, utpote qui per talem procedendi modū, transgressus sit leges humanas & divinas, in conscientia & graviter obligantes. Nec solum sed & reo vel quasi, actio injuriarum contra talem judicem indubitatè competeret, ita ut si ea quæ allegat, probare non possit, præter alias obligationes insuper calumniari censendus est. Qui enim alteri crimen imponit, quod nec literis nec testibus probare potest, calumniatoris se nominis & obligationis reum facit. *Card. tom. 1. de calum. conclus. 9. num. 9. 10. 11. & 12.*

Quamvis ergo non obligetur actor, vel accusator, in *Judicio summario* in

scriptis libellare, possitq; etiam Judicem ad aurem informare, ea tamen quæ libelli loco oretenus proponit, necessario ad prothocollum, & acta redigi per Notarium debent, ita ut vel ipse ea prius audierit, vel à judice auditâ, & à se scripta libellanti prælege- rit, & is ea approbaverit, ne falsitatis notam incurrat, pro vero scribens & asserens, cujus notitiam non habet.

Secundo tenetur tradere reo copiam quærelæ, & articulorum contra se propositorum, ut se defendere, & contra se proposita elidere possit.

Tertio testes omni exceptione majores, contra quos de jure nihil objici potest, jurato audire, nec non.

Quarto depositiones & dicta testium, nec non eorundem nomina communicare, eaq; omnia quæ supra relata sunt tanto accuratius observare, quanto causa, quæ ventilatur est majoris momen-

momenti & gravioris præjudicij illativa, de quibus in sequentibus adhuc occurret sermo.

Archidiaconi proin alijsq; iudices Ecclesiastici si *summariè de plano ac sine strepitu & figura judicij* procedere velint; facile longa litis sufflamina, jurgiaq; Promotorum, Procuratorum, & Advocatorum, amputare possunt, si nempe exhibito sibi in Matrimoniali, aliaq; causa, libello supplici, actorum sive supplicantem, coram ipsi audiant, & quo in causa sua fundamento nitatur intelligant: an quæ proposuit probare possit, & quomodo, an per documenta literaria, an per testes & quales illi sint, citenturq; Actor reus & testes ad certum diem, & successivè seclusis Advocatis & Procuratoribus audiantur, & tentata prius inter partes concordia, illa non succedente, procedatur ad probationes, sive illæ fiant per testes,

testes,

testes, siue alia via. Prudens interim iudex, facile exquirere & invenire poterit, an testes sint vel non sint admissibiles, & secundum hunc modum brevi temporis spatio causæ, quæ ad ordinarium iudicium deductæ, immortales lites causarent, expedire poterunt, parciq; innumeris sumptibus & expensis quibus miseri homines sic enervantur, ut iustissimas etiam causas deserere, nec ob defectum mediiorum prosequi valeant. Mentior si non sim expertus plures causas matrimoniales, quæ per probationes clarissimas facile duabus tribusvè horis expediri potuissent, ad tres & ultra annos eo usq; protelatas, donec partes exhaustis crumenis, litem deserere, & inter se pacisci cogentur. Quomodo enim aliquis sponsus vel sponsa cuius tota hæreditas, vel dos est 20 vel 30 imperialium, si (quod sæpè contingit) discordes fiant, & ob
dicte-

dictoria hominum, quæ in causis spon-
saliorum & matrimonialium, antequã
sacerdotali benedictione firmentur,
raro abesse solent, invicem in iudicio
convenient, expensas litis ultra duos
vel tres annos pendentis solvere vale-
ant, ubi singulis diætis crumenæ tam à
parte Actoris quam Rei debent esse
apertæ, ad solvendum jura Advocatis,
Procuratoribus, Judici, Notario &c.
Quibus accedit, quod si litigantes pro-
cul à loco iudicij distent, eo singulis
diætis proficisci, labores unde victum
& amictum acquirunt intermittere, &
interim non sine gravibus expensis, iti-
nera perficere, & se sustentare debe-
ant. Et hæc quomodo continuare po-
terunt, quorum tota substantia sæpius
vix ad 20, 30 vel 50 imperiales se ex-
tendit? Proinde Archidiaconus, &
quiscunque alius Ecclesiasticus iudex,
si seclusis Advocatis, Procuratoribus
Sicuti

(sicuti in causis quæ *summarie de plano sine strepitu & figura judicij* decidi possunt, de jure licitum est) partes audiat, & si possit vel amicabili transactione concordet, vel si id non succedat, non attentis judiciorum formalitatibus, quod justum est decidat. Quod si in principio Advocatos, vel Procuratores cum partibus admittat illi eundem sic implicabunt, ut etiamsi postea telam judiciariam præcidere velit, non possit; sed cursum judicij ordinarium, etiam in causis summarijs, relinquere debeat. Oderunt hunc procedendi modum iudices, qui non Deum & justitiam, sed sua emolumenta quærunt, eò quòd per eundem innumeris expensis obex ponatur, & non sit pro acquirendis nummis, quo unicè eorum intentio collimat: hinc illud illorum adagium: *Præcipiantia est noverca justitia,* cum sæpius major injustitia fiat partibus,

bus,

bus, per judiciariam telam & longum
litis sufflumen, quam si statim etiam
cum aliquali illorum damno expedi-
rentur. Quid enim prodest alicui, à suo
adversario prætendenti viginti impe-
riales, si ut illos accipiat, ad aliquos an-
nos disputare & litigare, & ultra cente-
nos imperiales judici Advocato Pro-
curatoribus, Notario pro sententijs in-
terlocutorijs & definitiva pro protho-
collis &c. exponere debeat, & tandem
litem tædio expensarum vel deserat,
vel favorabilem sententiam accipiat,
& interim talis expensarum modera-
tio fiat, ut altero vel tertio plus amittat,
quam per sententiam accipiat. Et hæc
similiaq; exemplis pluribus (si odiosæ
non essent) exemplificare possem. Nun-
quid non hic verificari posset, quod
vulgo circumferunt? *Summum jus sum-
ma injuria?* Et certè si multitudinem
judiciorum in qualibet patriæ, & ditio-

ne

ne existentium, Advocatorum, litium
 & damna, quæ eas consequuntur at-
 tendamus, fatebimur verum dixisse
 qui asseruit, plus patrias emungi per li-
 tes & processus, quam per contributio-
 nes, quas Principibus pro publicis ne-
 cessitatibus, ejusq; sustentatione sub-
 diti exponere debent. Hoc præsertim
 luxuriantium ingeniorum fœcundo
 seculo, in quo vix ulla est tam absurda
 sententia, quæ suos patronos & defen-
 sores non habeat, & quidlibet in utrâq;
 partem defendi & ventilari potest.

Specialiter autem Archidiaconi ad-
 vigilare debent, ut si per seipfos causas
 dijudicare nolint, vel ob alia negotia
 non possint, saltem tales commissarios
 habeant, in quibus est timor Domini,
 & verus Justitiæ zelus, qui ad promo-
 torum actiones diligenter attendant,
 nec per illos miseros subditos vexari &
 emungi permittant, seclusis illis partes
 læpi-

ſæpius audiendo, & quod juſtum eſt decidendo. *Quanta enim mala faciant iſti ſcelerati exploratores criminum, quos promotores appellant, poſt editũ ſpeculum meum Archidiaconale (in quo hæc verba Gerſonis Cancellarij Pariſienſis ad longum citaveram) prius cognovi & expertus ſum. Illi enim ſi principales ſuos vel egentes, vel abſq; hoc inordinato nummorum affectu præoccupatos eſſe ſciant; nihil non moliantur, ut per fas & nefas, ſubditos mulctandi, & nummos coacervandi occaſiones quærant, & nulla ſervata proportione exceſſivè puniri urgent, principalium ſuorum emolumentum quærentes, & ſuum intereſſe nequaquam negligentes. Exempla, niſi odioſa eſſent, plurima recensere poſſem.*

Ne ergo hæc & ſimilia fiant, Archidiaconis ſerio invigilandum eſt, ut obicem ponant, ne peccatis alienis ſe impli-

plicent & oppressionis iniquæ subditorum rei fiant. Eadem enim quæ Principum, etiam respectivè est obligatio aliorum, curam animarum gerentium, respectu subditorum & ministrorum subordinatorum, pro administratione justitiæ constitutorum. Quod periculum *S. Chrysothom. Homil. 34. in Epist. ad Hebr.* satis advertit, cum pronuntiare non est veritus; *Miror an fieri possit, ut ex Rectoribus quisquam sit salvus. Princeps enim, ut ait, Sausber. lib. 4. polycrat. cap. 12. idem est de alijs superioribus & Rectoribus, tenetur de omnibus, & omnium author esse videtur, quia cum omnia possit corrigere, eorum merito particeps est, quæ noluit emendare. Cum enim potestas publica sit, omnium vires exhaurit, & ne in se deficiat, incolumitatem omnium debet procurare membrorum. Quot autem in administratione Principatus sunt officia, tot sunt principa-*
lis

di-
in-
tio
m,
am
ne
ri-
in
o-
eri
al-
.4.
io-
us,
um
ar-
um
res
ta-
ro-
ne
pa-
lis

lis corporis quasi membra. Dum autem
singulorum officia, in integritate virtutis
& suavitate operationis conservat, quan-
dam quasi membris sanitatem procurat:
cum vero ex negligentia, aut dissimulatio-
ne potestatis, circa officia fit virtutis, aut
famae dispendium, quasi in membra ejus
incurrunt morbi & macule, nec diu sub-
sistit incolumitas capitis, ubi languor
membrorum invalescit. Quibus con-
formiter Isocrates apud Strobeum serm.
44. Imperium generis, ait, nullius improbi
opera ad gubernandum utitor, illius enim
delictorum cause, in te referentur. Nimi-
rum quia Princeps tenetur de omnibus &
omnium author esse videtur. Cujus ex-
emplum exhibet cap. 25. lib. Num. ubi
Deus populo peccante, jussit cunctos
Principes populi, suspendi contra so-
lem in patibulis. Ad quod S. Petrus Da-
miani lib. 4. Epist. 15. Quid est, ait, quod
populus in luxuria voraginem labitur, &
in

in eorum Præpositos vindicatur? Subditi delinquunt, & Principes in patibulis suspenduntur? Scilicet alius est, qui peccat, alius qui vapulat. Cur hæc? nisi quia culpa subditorum, in Præpositorum redundat opprobrium. & quod ab omnibus erratur negligentia Pastorum adscribitur. Et vide hinc, quam periculosus sit status Præsidentium, ut non modo pro suis sed & pro subditorum puniantur offensis. Quare lib. 7. Ep. 11. monet Principes & superiores ne subditorum peccata palpent vel dissimulent. Non ad hoc inquit præcingeris gladio, ut violentorum mala debeas palpare, vel ungere, sed ut studeas vibrati mucronis ictibus obtruncare. Eneruato quippe rigore justitiæ, status eneruatur disciplina, & dum ultorise severitatis censura reprimitur, temeraria delinquendi licentia relaxatur. Et paulò post, Inordinata semper pietas Principis, quid est aliud, quam confusio plebis? Nam dum ille à

mode-

*moderanda regiminis habena reprimitur,
 subjecti quique velut effrenes equi per ab-
 rupta raptantur, agere nimirum licet
 omne, quod libet.*

SECTIO SECUNDA.

De Judicio Summario Regularium.

Cum à majori parte sumatur denominatio,
 hinc Sectionem hanc intitulavi de judicio
 sumario regularium; quamvis ea quæ corre-
 ctionem & reformationem morum & appel-
 lationē ab iisdem concernunt, æqualiter tam
 Clericis, quam regularibus, applicari possint
 uti singula discutienti, manifestum evadet.

ARTICVLVS I.

*An causa Regularium, simpliciter,
 de plano, sine strepitu & figura judicij,
 decidenda sint.*

CAusas Regularium inter illas esse,
 quæ summarie de plano sine strepitu
 & figura judicij expediri debeant, di-

E

ctura